

КЕРІВНИЙ ДОКУМЕНТ ЩОДО ПОТРЕБ У МІЖНАРОДНОМУ ЗАХИСТІ ОСІБ, ЯКІ РЯТУЮТЬСЯ ВТЕЧЕЮ З АФГАНІСТАНУ

лютий 2022 р.

Вступ

1. Цей документ відмінняє та замінює собою документ «Позиція УВКБ ООН щодо повернення біженців до Афганістану», виданий у серпні 2021 року, та документ «Керівництво УВКБ ООН з оцінки потреб в міжнародному захисті шукачів притулку з Афганістану», виданий в серпні 2018 року¹.
2. Цивільне населення Афганістану серйозно постраждало від подій у цій країні, які призвели до повалення 15 серпня 2021 року колишнього уряду рухом «Талібан», а також подій, які відбулися після цього. Хоча рівень невибіркового насильства знизився, а гуманітарний доступ до багатьох частин країни покращився, умови в Афганістані залишаються вкрай непередбачуваними, і повсюдно поширені побоювання щодо застосування цілеспрямованого насильства та порушень прав людини.
3. Крім того, Афганістан переживає тотальний економічний колапс та гуманітарну кризу безпрецедентних масштабів. Більше половини населення Афганістану (22,8 млн осіб) зіткнулися з високим рівнем відсутності продовольчої безпеки². За прогнозами ПРООН, за рік після захоплення влади рухом «Талібан» економічні показники Афганістану скоротяться на 20%³, і, як попереджає це агентство, до середини 2022 року 97 відсотків населення Афганістану опиняться за межею бідності⁴.
4. Внаслідок конфлікту близько 3,5 млн афганців стали внутрішньо переміщеними особами, з яких новими переміщеними особами з початку 2021 року, за оцінками, виявилися 702 тис. осіб⁵. Крім того, з 1 січня 2021 року до сусідніх країн (Пакистан, Іран і Таджикистан) прибули близько 160 тис. афганців, які потребують міжнародного захисту⁶. Оскільки після 15 серпня 2021 року стабілізувалися деякі аспекти безпекової ситуації, що склалася в Афганістані раніше, і виникли нові елементи нестабільності, у період з вересня до середини грудня 2021 року в свої райони походження, за оцінками, повернулися 170 тис. ВПО⁷.

¹ УВКБ ООН, *Позиція УВКБ ООН стосовно повернення біженців в Афганістан*, серпень 2021 р., <https://www.refworld.org.ru/docid/611f79484.html>; УВКБ ООН, *Керівництво УВКБ ООН з оцінки потреб у міжнародному захисті шукачів притулку з Афганістану*, 30 серпня 2018 р., <https://www.refworld.org.ru/docid/5bdc2d444.html>.

² ВПП, *Половина населення Афганістану зіткнулася з крайнім голодом, тоді як гуманітарні потреби досягли рекордного рівня*, 25 жовтня 2021 р., www.wfp.org/news/half-afghanistans-population-face-acute-hunger-humanitarian-needs-grow-record-levels.

³ ПРООН, *Соціально-економічні перспективи Афганістану на 2021-2022 роки: спроба запобігти кризі у сфері базових потреб*, 1 грудня 2021 р., www.undp.org/publications/afghanistan-socio-economic-outlook-2021-2022-averting-basic-needs-crisis, стор. 1, 9-10.

⁴ ПРООН, *За заявами ПРООН, до середини 2022 року 97% афганців можуть опинитися у злиднях*, 9 вересня 2021 р., www.undp.org/press-releases/97-percent-afghans-could-plunge-poverty-mid-2022-says-undp.

⁵ За повідомленнями, у період з 1 січня по 22 листопада 2021 року 697 885 осіб врятувалися втечею зі своїх домівок у зв'язку з конфліктом. УКГП ООН, *Афганістан: переміщення, спричинене конфліктом*, дата звернення – 2 лютого 2022 р., www.humanitarianresponse.info/en/operations/afghanistan/idps.

⁶ Див. <https://data2.unhcr.org/en/situations/afghanistan> (дані станом на 28 січня 2022 року).

⁷ УВКБ ООН, *Ситуація в Афганістані. Оновлення із зовнішніх джерел: 15 січня 2022 року, 25 січня 2022 р.*, <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/90588>.

Потреби в міжнародному захисті

- УВКБ ООН, як і раніше, закликає всі країни надавати доступ до своєї території цивільним особам, що рятуються втечею з Афганістану, щоб гарантувати право на пошук притулку та забезпечити дотримання принципу невислання за будь-яких обставин⁸. УВКБ ООН закликає держави реєструвати всіх прибулих осіб, які шукають міжнародного захисту, та видавати документи, що підтверджують реєстрацію, усім відповідним особам.
- З огляду на повідомлення про широко розповсюджені порушення прав людини в Афганістані⁹,

⁸ УВКБ ООН, *Афганці прагнуть безпеки, у той час як для більшості з них кордони залишаються закритими*, 1 грудня 2021 р., www.unhcr.org/news/press/2021/12/61a72ed34/news-comment-unhcr-afghans-struggle-seek-safety-borders-remain-shut.html.

⁹ Для отримання інформації про становище жінок і дівчат див.: Бі-бі-сі, *Афганістан: рух «Талібан» узяв у заручниці ще одну учасницю акцій протесту за права жінок*, 4 лютого 2022 р., www.bbc.com/news/world-asia-60239525; Служба новин ООН, *«Ми не можемо покинути народ Афганістану»*, – заявив Гутерріш у зверненні до Ради Безпеки ООН, 26 січня 2022 р., <https://news.un.org/en/story/2022/01/1110622>; УВКБ ООН, *Ситуація в Афганістані*. Оновлення із зовнішніх джерел: 15 січня 2022 року, 25 січня 2022 р., <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/90588>; газета «Гардіан», *Рух «Талібан» перешкоджає тому, щоб жінки у північних провінціях відвідували лазні*, 7 січня 2022 р., www.theguardian.com/global-development/2022/jan/07/taliban-stop-afghan-women-using-bathhouses-in-northern-provinces; інформаційне агентство Ей-ен-ай, *Рух «Талібан» забороняє жінкам займатися спортом*, 6 січня 2022 р., www.aninews.in/news/world/asia/taliban-bans-women-from-sports-activities20220106094549/; Аль-Джазіра, *За розпорядженням руху «Талібан» жінкам заборонено пересуватися на великі відстані без супроводу родича чоловічої статі*, 26 грудня 2021 р., www.aljazeera.com/news/2021/12/26/afghanistan-long-distance-travel-women-without-male-escort-taliban; УВКПЛ ООН, *Усна доповідь щодо ситуації у сфері прав людини в Афганістані: заява Нади Аль-Нашиф, заступниці Верховного комісара ООН з прав людини*, 14 грудня 2021 р., www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27960&LangID=E; Бі-бі-сі, *Афганістан: відчай дівчат через підтвердження рухом «Талібан» заборони на середню освіту*, 8 грудня 2021 р., www.bbc.com/news/world-asia-59565558; організація «Міжнародна амністія», *Афганістан: як показує нове дослідження, особи, які потерпіли від гендерно-зумовленого насильства, виявилися покинутими після захоплення влади рухом «Талібан»*, 6 грудня 2021 р., www.amnesty.org/en/latest/news/2021/12/afghanistan-survivors-of-gender-based-violence-abandoned-following-taliban-takeover-new-research/; організація «Г'юман Райтс Вотч», *Від першого пришествя руху «Талібан» до другого: цикл надії та відчаю щодо прав жінок*, 1 листопада 2021 р., www.hrw.org/news/2021/11/01/taliban-taliban-cycle-hope-despair-womens-rights; Європейська служба зовнішніх зв'язків, *Рада ООН з прав людини ухвалює резолюції щодо ситуації у сфері прав людини в Афганістані та Бурунді*, внесена з ініціатииви ЄС, 7 жовтня 2021 р., <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/105266/un-human-rights-council-adopts-eu-led-resolutions-human-rights-situation-afghanistan-and-en>; Центр стратегічних та міжнародних досліджень, *Майбутнє жінок та дівчат в Афганістані*, 30 вересня 2021 року, www.csis.org/events/future-women-and-girls-afghanistan. Для отримання інформації про становище афганців, пов'язаних з колишнім урядом або міжнародною громадськістю в Афганістані, зокрема колишніх співробітників посольств та міжнародних організацій, див.: газета «Міррор», *«Мої сім'ї довелося ховатися в Афганістані після того, як рух «Талібан» почав шукати мене»*, 23 листопада 2021 р., www.mirror.co.uk/news/world-news/my-family-went-hiding-afghanistan-25517818; телевізійна компанія «Global News», *Побоюючись руху «Талібан», співробітники канадських неурядових організацій намагаються втекти з Афганістану*, 29 жовтня 2021 р., <https://globalnews.ca/news/8333577/fearing-taliban-canadian-ngos-afghanistan/>; газета «Гардіан», *У Кабулі жорстко побили колишнього водія посольства Великобританії*, 5 жовтня 2021 р., www.theguardian.com/world/2021/oct/05/former-british-embassy-driver-badly-beaten-in-kabul. Для отримання інформації про становище колишніх членів Афганських національних сил безпеки та афганців, пов'язаних з міжнародними збройними силами, які раніше перебували в Афганістані, див. агентство Ей-бі-сі, *Пілоти ВПС Афганістану, що залишилися у своїй країні, просять про евакуацію*, 18 грудня 2021 р., <https://abcnews.go.com/International/afghan-air-force-pilots-trapped-afghanistan-plead-evacuation/story?id=81793796>; УВКПЛ ООН, *Усна доповідь щодо ситуації у сфері прав людини в Афганістані: заява Нади Аль-Нашиф, заступниці Верховного комісара ООН з прав людини*, 14 грудня 2021 р., www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27960&LangID=E; Аль-Джазіра, *США, ЄС та ще 20 країн засуджують рух «Талібан» за «вбивства без належної судової процедури»*, 5 грудня 2021 р., www.aljazeera.com/news/2021/12/5/us-eu-and-20-nations-condemn-taliban-over-summary-killings; організація «Міжнародна амністія», *Жодного порятунку: військові злочини та заповідання шкоди цивільному населенню під час захоплення Афганістану рухом «Талібан»*, грудень 2021 р., www.ecoi.net/en/file/local/2065273/ASA1150252021ENGLISH.pdf, стор. 13-20; організація «Г'юман Райтс Вотч», *«Таким, як ви, немає прощення»: страти та насильницькі зникнення в Афганістані за правління руху «Талібан»*, 30 листопада 2021 р., www.hrw.org/report/2021/11/30/no-forgiveness-people-you/executions-and-enforced-disappearances-afghanistan. Для отримання інформації про становище журналістів і працівників ЗМІ див.: газета «Індепендент», *Афганські журналісти «стикаються з загрозам смерті» та жорсткими правилами, а найбільше страждають жінки-репортери*, 23 листопада 2021 р., www.independent.co.uk/asia/south-asia/afghanistan-journalists-death-threats-taliban-b1962772.html; Комітет із захисту журналістів, *В Афганістані у журналістів стріляють, їх б'ють і затримують*, 2 листопада 2021 р., <https://cpj.org/2021/11/journalists-shot-beaten-and-detained-in-afghanistan/>; Аль-Джазіра, *Останнім часом спостерігаєи відзначили 30 випадків насильства щодо афганських журналістів*, 28 жовтня 2021 р., www.aljazeera.com/news/2021/10/28/afghanistan-journalists-watchdog-violence-taliban-media; організація «Г'юман Райтс Вотч», *Рух «Талібан» жорстко обмежує ЗМІ: журналісти зазнають затримання та побиття*, 1 жовтня 2021 р., www.hrw.org/news/2021/10/01/afghanistan-taliban-severely-restrict-media. Для отримання інформації про становище правозахисників див.: УВКПЛ ООН, *Усна доповідь про ситуацію у сфері прав людини в Афганістані: заява Нади Аль-Нашиф, заступниці Верховного комісара ООН з прав людини*, 14 грудня 2021 р., www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27960&LangID=E; газета «Гардіан», *На півночі Афганістану застрелили активістку, яка боролася за права жінок*, 5 листопада 2021 р., www.theguardian.com/world/2021/nov/05/womens-rights-activist-shot-dead-in-northern-afghanistan; газета «Гардіан», *Вони залишилися, аби боротися з рухом «Талібан»*. Наразі учасники акцій протесту зазнають переслідувань, 4 листопада 2021 р., www.theguardian.com/global

зокрема відомості, надані афганцями, які рятуються втечею, та особами, які вже виїхали за кордон, за даними широкого моніторингу ситуації, що його здійснює УВКБ ООН, Агентство має стурбованість з приводу того, що останні події призводять до зростання потреб у міжнародному захисті біженців серед осіб, які рятуються втечею з Афганістану¹⁰. Усі заяви громадян Афганістану та осіб, що раніше постійно проживали в Афганістані, які шукають міжнародного захисту, слід обробляти в межах справедливих та ефективних процедур відповідно до міжнародного та регіонального законодавства про захист біженців та інших застосовних правових стандартів.

7. Через нестабільність ситуації на всій території Афганістану УВКБ ООН не вважає прийнятним відмовляти у міжнародному захисті афганцям та особам, які раніше постійно проживали в Афганістані, на підставі альтернативи втечі або переміщення всередині країни.
8. Не можна допустити, щоб безпрецедентна гуманітарна криза, що охопила Афганістан, відвертала увагу від ситуації із широко розповсюдженими загрозами правам людини в цій країні. Афганці, які рятуються втечею з країни, можуть посилатися насамперед на свої найбільш нагальні життєві потреби як причину своєї втечі. Щодо розподілу тягара доказування, УВКБ ООН закликає посадових осіб, які приймають рішення, забезпечити, щоб особи, які звертаються по надання притулку, мали можливість надати повну та вичерпну інформацію про причини, що змусили їх рятуватися втечею, зокрема про можливі побоювання через переслідування після повернення.
9. Існує велика ймовірність того, що серед громадян Афганістану, які шукають притулок, будуть виявлені особи, причетні до актів, у зв'язку з якими на цих осіб поширюється дія положень про виключення, що містяться у статті 1F Конвенції 1951 року¹¹. У таких випадках необхідно буде ретельно вивчити будь-які питання особистої відповідальності за злочини, які можуть призвести

[development/2021/nov/04/they-stayed-to-fight-the-taliban-now-the-protesters-are-being-hunted-down](https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27762&LangID=E); УВКПЛ ООН, *Афганістан: за свідченням експерта ООН, правозахисники живуть в «атмосфері страху»*, 3 листопада 2021 р., www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27762&LangID=E. Для отримання інформації про становище груп етнічних та релігійних меншин див. УВКПЛ ООН, *Усна доповідь про ситуацію у сфері прав людини в Афганістані: заява Нади Аль-Нашиф, заступниці Верховного комісара ООН з прав людини*, 14 грудня 2021 р., www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27960&LangID=E; Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода, *Рух «Талібан» звинувачують у насильницькому виселенні етнічних узбеків та туркменів на півночі Афганістану*, 9 грудня 2021 р., <https://gandhara.rferl.org/a/taliban-evictions-uzbeks-turkmen/31601904.html>; Аль-Джазіра, *Чому хазарейці побоюються геноциду в Афганістані*, 27 жовтня 2021 р., www.aljazeera.com/opinions/2021/10/27/why-the-hazara-people-fear-genocide-in-afghanistan; організація «Гюман Райтс Вотч», *Афганістан: рух «Талібан» примусово виселяє представників шиїтсько-хазарейської меншини, а колишні державні службовці зазнають колективного покарання та захоплення земель*, 22 жовтня 2021 р., www.hrw.org/news/2021/10/22/afghanistan-taliban-forcibly-evict-minority-shia; телеканал «Ен-бі-сі Ньюс», *Хазарейська меншина стикається з переслідуваннями за правління руху «Талібан» в Афганістані, знову*, 10 жовтня 2021 р., www.nbcnews.com/news/world/minority-hazara-population-face-persecution-under-taliban-rule-afghanistan-again-n1281160. Для отримання інформації про становище афганців з відмінною сексуальною орієнтацією і гендерною ідентичністю див.: інтернет-видання «Thomson Reuters Foundation News», *Афганці з числа ЛГБТ+ побоюються, що про них забудуть через 100 днів після захоплення влади рухом «Талібан»*, 23 листопада 2021 р., <https://news.trust.org/item/20211125171448-owr14/>; телеканал «Франс24», *За заявами однієї неурядової організації, рух «Талібан» склав список жертв, намічених серед афганської ЛГБТ-спільноти*, 2 листопада 2021 р., www.france24.com/en/asia-pacific/20211102-the-taliban-has-a-kill-list-for-the-afghan-lgbt-community-ngo-says; Бі-бі-сі, *«Я почуваюся вільним». Афганські біженці з числа ЛГБТ прибувають до Великої Британії*, 30 жовтня 2021 р., www.bbc.com/news/world-asia-59102411; Сі-ен-ен, *Злі та налякані. ЛГБТК-спільнота Афганістану заявляє, що після захоплення влади рухом «Талібан» вони зазнають переслідувань*, 18 вересня 2021 р., <https://edition.cnn.com/2021/09/17/middleeast/afghanistan-lgbtq-evacuation-intl-hnk-dst/index.html>. Для отримання інформації про становище членів сім'ї та інших осіб, тісно пов'язаних з особами, які наражаються на ризик переслідування, див.: організація «Гюман Райтс Вотч», *Афганістан: члени руху «Талібан» вбивають та спричиняють зникнення колишніх посадових осіб. Жертвами рейдів стають колишні співробітники поліції та розвідувальних служб*, 30 листопада 2021 р., www.hrw.org/news/2021/11/30/afghanistan-taliban-kill-disappear-ex-officials; газета «Mirror», *Мої сім'ї довелося ховатися в Афганістані після того, як рух «Талібан» почав шукати мене»*, 23 листопада 2021 р., www.mirror.co.uk/news/world-news/my-family-went-hiding-afghanistan-25517818; журнал «Форін полісі», *В Афганістані хвиля злочинності посилює антиутопію, створену рухом «Талібан»*, 29 жовтня 2021 р., <https://foreignpolicy.com/2021/10/29/afghanistan-crime-poverty-taliban-economic-collapse-humanitarian-crisis/>; Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода, *Афганські пілоти, які втекли до Таджикистану, стверджують, що рух «Талібан» загрожує їхнім родичам на батьківщині*, 23 жовтня 2021 р., www.rferl.org/a/afghan-pilots-taliban-threatening-families/31525887.html.

¹⁰ Сюди входять, серед інших груп, афганські жінки та дівчата; афганці, пов'язані з колишнім урядом чи міжнародною спільнотою в Афганістані, у тому числі колишні співробітники посольств та міжнародних організацій; колишні члени Афганських національних сил безпеки та афганці, пов'язані з міжнародними збройними силами, які раніше перебували в Афганістані; журналісти та працівники ЗМІ; правозахисники; групи етнічних та релігійних меншин; афганці з відмінною сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю. Члени сім'ї та інші особи, тісно пов'язані з особами, які наражаються на ризик переслідування, часто наражаються на цей ризик сім'ї.

¹¹ УВКБ ООН, *Рекомендації з міжнародного захисту №5: застосування положень про виключення відповідно до статті 1F Конвенції про статус біженців 1951 року*, 4 вересня 2003 р., CR/GIP/03/05, <https://www.refworld.org.ru/docid/51f8f6a85.html>.

до виключення осіб із сфери міжнародного захисту біженців. Крім того, для збереження цивільного характеру притулку державам необхідно буде ретельно оцінити ситуацію прибулих осіб з метою виявлення осіб, які беруть участь у військових діях, та відокремлення їх від цивільного населення біженців¹².

Призупинення всіх рішень по заявам про надання міжнародного захисту, за виключенням рішень про визнання статусу біженця відповідно до Конвенції 1951 року

10. Від моменту захоплення влади рух «Талібан» здійснює управління країною на основі указів, усуваючи від управління парламент. Наразі це управління характеризується невизначеністю, свавіллям і зневагою до верховенства права. Поки що немає ясності щодо того, чи вважає рух «Талібан» законодавчу базу Афганістану, зокрема Конституцію, чинною. Офіційна система правосуддя в даний час не функціонує, при цьому в низці повідомлень вказується, що рух «Талібан» має намір застосовувати тілесні покарання та страту в межах застосування законів шаріату. За повідомленнями, поширеним явищем стали позасудові страти, зокрема осіб, підозрюваних у приналежності до угруповання «Ісламська держава – провінція Хорасан» (ІДПХ)¹³. Також немає ясності щодо того, наскільки рух «Талібан» має намір дотримуватися прав етнічних та релігійних меншин в Афганістані. Керівництво руху «Талібан» у Кабулі виступило з низкою заяв, покликаних запевнити уразливі групи населення в тому, що їхні права дотримуватимуться, однак деяким з цих заяв бракувало ясності (наприклад, запевнення в тому, що рух «Талібан» поважатиме права жінок відповідно до законів шаріату)¹⁴, інші стосувалися проблем у сфері прав людини лише частково (наприклад, указ руху «Талібан» про права жінок, який не стосується права жінок на роботу та освіту)¹⁵. Деякі з цих заяв прямо суперечили діям членів руху «Талібан» на місцях (наприклад, запевнення, що працівники державних установ зможуть скористатися «амністією»)¹⁶, а інші ще не були втілені в життя (наприклад, запевнення в тому, що дівчатам середнього шкільного віку дозволять повернутися до школи)¹⁷.
11. Поточна ситуація в Афганістані створює низку перешкод для збирання вичерпної інформації щодо ситуації у сфері прав людини в різних частинах країни. До таких перешкод належать:

Обмеження для афганських ЗМІ. Згідно з даними Національної асоціації журналістів Афганістану, після захоплення влади рухом «Талібан» 70% афганських ЗМІ припинили роботу у зв'язку із поєднанням таких факторів, як фінансові труднощі, загрози та залякування, насильство і навіть вбивства¹⁸. Крім того, повідомляється, що рух «Талібан» наклав широкі обмеження на

¹² Див. УВКБ ООН, Керівні принципи щодо забезпечення збереження цивільного та гуманітарного характеру притулку, грудень 2018 р., <https://www.refworld.org.ru/docid/54be37c94.html>.

¹³ УВКПЛ ООН, Усна доповідь щодо ситуації у сфері прав людини в Афганістані: заява Нади Аль-Нашиф, заступниці Верховного комісара ООН з прав людини, 14 грудня 2021 р., www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27960&LangID=E.

¹⁴ Організація «Г'юман Райтс Вотч», Афганістан: посібник руху «Талібан» «про вади» носить жорстокий характер, 29 жовтня 2021 р., www.hrw.org/news/2021/10/29/afghanistan-taliban-vice-handbook-abusive; Бі-бі-сі, Рух «Талібан» «залишив у темряві» афганських дівчаток, 18 жовтня 2021 р., www.bbc.com/news/world-58950282; інститут «Swisspeace», Виведення військ США та режим руху «Талібан» в Афганістані: майбутній вектор розвитку політичних подій, 7 вересня 2021 р., https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/PB_5_2021_US-withdrawal-and-the-Taliban-regime-in-Afghanistan.pdf; Телерадіокомпанія «Ей-бі-сі», Рух «Талібан» заявляє, що він збереже права жінок відповідно до законів шаріату. Але що це означає?, 19 серпня 2021 р., www.abc.net.au/news/2021-08-19/womens-rights-and-sharia-law-under-the-taliban/100386350; Голос Америки, Рух «Талібан» обіцяє дотримуватися прав жінок «в рамках ісламського права», 17 серпня 2021 р., www.voanews.com/a/south-central-asia-taliban-vow-respect-womens-rights-within-islamic-law/6209664.html.

¹⁵ Телерадіокомпанія «Сі-бі-ес», Рух «Талібан» оголосив про «свободу» жінок, але правозахисники не бачать особливого приводу для радості, 6 грудня 2021 р., www.cbsnews.com/news/afghanistan-taliban-declares-women-girls-rights-free-but-no-work-education/; Сі-ен-ен, Афганські жінки та експерти засудили указ руху «Талібан» про права жінок, в якому не було згадки про право жінок на відвідування школи та працю, 4 грудня 2021 р., <https://edition.cnn.com/2021/12/03/asia/afghanistan-taliban-decree-womens-rights-intl/index.html>.

¹⁶ Організація «Г'юман Райтс Вотч», «Таким, як ви, немає прощення»: страти та насильницькі зникнення в Афганістані за правління руху «Талібан», 30 листопада 2021 р., www.hrw.org/report/2021/11/30/no-forgiveness-people-you/executions-and-enforced-disappearances-afghanistan.

¹⁷ Бі-бі-сі, Афганістан: відчай дівчат щодо підтвердження рухом «Талібан» заборони на середню освіту, 8 грудня 2021 р., www.bbc.com/news/world-asia-59565558.

¹⁸ УВКПЛ ООН, Усна доповідь щодо ситуації у сфері прав людини в Афганістані: заява Нади Аль-Нашиф, заступниці Верховного комісара ООН з прав людини, 14 грудня 2021 р., www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27960&LangID=E; газета «Гардіан», Виключення: афганські

свободу ЗМІ, при цьому деякі нові директиви сформульовані настільки широко, що журналісти вдаються до самоцензури через побоювання щодо потенційного порушення ними правил¹⁹. Низку афганських журналістів було піддано свавільному затриманню та іншим формам жорстокого поводження²⁰.

Неспроможність Афганської незалежної комісії з прав людини (АНКПЛ) виконувати свої функції. У вересні 2021 року АНКПЛ повідомила, що всі її будівлі зайняли таліби. Ця ситуація у поєднанні з побоюваннями співробітників АНКПЛ щодо переслідування позбавила цей орган можливості виконувати свій мандат із захисту та моніторингу прав людини в Афганістані відповідно до Конституції²¹.

Обмеження у сфері моніторингу прав людини. Кластер з питань захисту в Афганістані виявив широкомасштабні проблеми у сфері моніторингу прав людини²². Окрім перешкод, пов'язаних з моніторингом прав людини афганського населення в ширшому сенсі, низка проблем безпосередньо пов'язана з моніторингом ситуації у сфері прав людини жінок та дівчат:

- a. Після запровадження дискримінаційних обмежень щодо права на роботу відсутність співробітниць, які займаються моніторингом захисту на рівні громад, ускладнює збір даних щодо конкретної ситуації жінок;
- b. Через побоювання з приводу збору даних про ґендерно-зумовлене насильство (ГЗН), а також запису та зберігання таких даних, інформація про ГЗН у режимі реального часу є обмеженою;
- c. Зіткнувшись з наслідками гуманітарної кризи, що стрімко загострюється, респонденти опитувань з питань захисту в сільських громадах часто називають своєю найнагальнішою проблемою забезпечення повсякденних життєвих потреб. Те, що вони знаходяться у стані сильного розпачу, перешкоджає деталізації та точності даних щодо порушень прав людини, з якими вони стикаються. Як наслідок, ускладнюється здійснення моніторингу порушень прав людини, зокрема обмежень прав жінок і дівчат.

12. За оцінкою УВКБ ООН, наразі з урахуванням поточної невизначеності, зокрема нехтування верховенством права, страху та невпевненості, пов'язаних з авторитарним управлінням, а також відсутності детальної інформації щодо ситуації у сфері прав людини в Афганістані, як зазначалося вище, неможливо видати комплексну настанову щодо потреб у міжнародному захисті осіб, які рятуються втечею з Афганістану. Хоча УВКБ ООН вважає, що у багатьох випадках на підставі особистих характеристик заявника та наявних наразі свідчень про ситуацію в Афганістані можна встановити, що заявник є біженцем відповідно до положень Конвенції 1951 року, відсутність таких даних не передбачає протилежного. УВКБ ООН вважає, що наразі неможливо визначити з усією необхідною впевненістю, що шукач притулку з Афганістану не потребує міжнародного захисту біженців. Через це УВКБ ООН закликає держави призупинити винесення рішень щодо окремих заявників у всіх випадках, коли неможливо встановити, що ця особа є біженцем у значенні Конвенції 1951 року. Призупинення має залишатися чинним до того часу, поки не стабілізується ситуація в Афганістані і не буде доступно достовірна інформація про ситуацію у сфері безпеки та прав людини для повної оцінки необхідності надання статусу біженця окремим заявникам.

ЗМІ намагаються залишитися на плаву при владі руху «Талібан», 27 листопада 2021 р., www.theguardian.com/tv-and-radio/2021/nov/27/radio-silence-afghan-stations-are-one-more-casualty-of-the-taliban; агентство новин Хаама Пресс, 3 моменту захоплення влади рухом «Талібан» 70% афганських ЗМІ припинили свою роботу, 3 жовтня 2021 р., www.khaama.com/70-of-afghan-media-outlets-stopped-working-since-taliban-takeover-4574575/.

¹⁹ Організація «Гюман Райтс Вотч», *Афганістан: рух «Талібан» жорстко обмежує ЗМІ*, 1 жовтня 2021 р., www.hrw.org/news/2021/10/01/afghanistan-taliban-severely-restrict-media; Аль-Джазіра, *Текстовий запис першої прес-конференції руху «Талібан» у Кабулі*, 17 серпня 2021 р., www.aljazeera.com/news/2021/8/17/transcript-of-talibans-first-press-conference-in-kabul.

²⁰ Інформаційне агентство Ей-ен-ай, *У Кабулі невідомі озброєні особи вчинили напад на телеведучого*, 21 листопада 2021 р., www.aninews.in/news/world/asia/tv-anchor-attacked-by-unknown-armed-men-in-kabul20211121221429/; інформаційне агентство DID Press Агенсу, *За заявами Національної спілки журналістів Афганістану, афганські журналісти перебувають у небезпеці*, 13 листопада 2021 р., www.didpress.com/en/2021/11/13/afghan-journalists-have-no-safety-anju/; Організація «Гюман Райтс Вотч», *Афганістан: рух «Талібан» жорстко обмежує ЗМІ*, 1 жовтня 2021 р., www.hrw.org/news/2021/10/01/afghanistan-taliban-severely-restrict-media, див. також посилання на джерела, зазначені у цих матеріалах.

²¹ Афганська незалежна комісія з прав людини, *Заява про статус Афганської незалежної комісії з прав людини*, 18 вересня 2021 р., www.aihrc.org.af/home/press-release/91138.

²² Кластер з питань захисту в Афганістані, *Оновлення аналізу ситуації у сфері захисту в Афганістані*, жовтень 2021 р., www.globalprotectioncluster.org/wp-content/uploads/AFG_Protection-Analysis-Update_Q3_Final.pdf, стор. 3.

13. У країнах притулку, де права, пов'язані зі статусом біженця, є більш повними, ніж права, пов'язані з іншими формами міжнародного захисту, УВКБ ООН рекомендує призупинити всі рішення, крім рішень про надання статусу біженця, якщо особи, які користуються іншими формами міжнародного захисту, не можуть подати заяву на отримання повноцінного статусу біженця після того, як достатньо стабілізується ситуація в Афганістані і буде доступною необхідна інформація для прийняття обґрунтованих рішень про необхідність міжнародного захисту біженців.

Зміна обставин як підстава для нових або наступних заяв

14. УВКБ ООН закликає держави, що надають притулок, забезпечити, щоб афганці, чия заява про надання міжнародного захисту була відхилена до захоплення влади в Афганістані рухом «Талібан», могли подати нову або наступну заяву на підставі того, що поточна ситуація в Афганістані являє собою зміну обставин, у зв'язку з якими може виникнути потреба в міжнародному захисті їх як біженців або в іншій формі.
15. З огляду на переважне значення Конвенції 1951 року про статус біженців, УВКБ ООН закликає держави, що надають притулок, дозволити афганцям, яким до 15 серпня 2021 року було надано додаткові форми міжнародного захисту, у тому числі додатковий захист відповідно до законодавства ЄС, які з точки зору правового статусу та доступу до прав не є еквівалентними захисту біженців, подати нову заяву про надання захисту біженців у зв'язку зі зміною обставин в Афганістані.
16. УВКБ ООН також закликає держави, що надають притулок, забезпечити, щоб заявники з Афганістану, які подали свою заяву до 15 серпня 2021 року, але ще не отримали рішення, могли надати додаткову інформацію на підтримку своєї заяви з урахуванням зміни обставин в Афганістані.
17. Якщо прийняття рішень щодо заяв афганців призупиняється або особи з Афганістану, які шукають притулок, подають нові або наступні заяви на підставі зміни обставин в Афганістані, їм повинен бути наданий належний доступ до житла, підтримка у задоволенні основних потреб та доступ до базової медичної допомоги, а також доступ до ринку праці на тих самих засадах, що й решті шукачів притулку, до отримання рішення за їх заявою.

Тимчасовий захист

18. У країнах, де система надання притулку не функціонує, УВКБ ООН закликає Держави забезпечити захист усіх афганців від вислання відповідно до їхніх зобов'язань згідно з міжнародним та регіональним законодавством. УВКБ ООН закликає Держави надавати афганцям правове підґрунтя для перебування на їхній території, як, наприклад форми тимчасового захисту або інші механізми перебування з відповідними гарантіями доти, доки на підставі об'єктивної оцінки не буде встановлено, що ситуація у сфері прав людини та безпекова ситуація в Афганістані значно покращилися, і за відсутності потреб у міжнародному захисті добровільне повернення є обґрунтованим і може здійснюватися в безпечних і гідних умовах²³.

Возз'єднання сім'ї

19. УВКБ ООН продовжує закликати Держави полегшити та прискорити процедури возз'єднання сім'ї для афганців, чії сім'ї залишилися в Афганістані або які зазнали переміщення по всьому регіону. Принцип єдності сім'ї захищається згідно з міжнародним правом та обов'язковими регіональними правовими актами²⁴. Возз'єднання сім'ї найчастіше є єдиним способом забезпечити дотримання права біженців на сімейне життя та єдність сім'ї. З огляду на поточну ситуацію в Афганістані УВКБ ООН виражає занепокоєння з приводу того, що багато афганських біженців можуть зіткнутися зі

²³ УВКБ ООН, *Рекомендації щодо механізмів тимчасового захисту або тимчасового перебування*, лютий 2014 р., <https://www.refworld.org.ru/docid/5347ac894.html>.

²⁴ УВКБ ООН, *Право на сімейне життя та єдність сім'ї біженців та інших осіб, які потребують міжнародного захисту, та визначення сім'ї, що застосовується*, січень 2018 р., 2-ге видання, www.refworld.org/docid/5a9029f04.html (див., зокрема, Розділ 2); УВКБ ООН, *Стилі висновки щодо права на сімейне життя та єдності сім'ї в контексті возз'єднання сімей біженців та інших осіб, які потребують міжнародного захисту, засідання експертів*, 4 грудня 2017 р., www.refworld.org/docid/5b18f5774.html (див., зокрема, п. 3 та посилання на регіональні правові акти, зазначені у цьому матеріалі).

значними адміністративними перешкодами для реалізації цього законного права. Оскільки багато посольств і консульств в Афганістані закриті, УВКБ ООН також закликає країни брати до уваги обмеження, з якими можуть зіткнутися біженці, намагаючись виконати податкові адміністративні вимоги та вимоги до документації для прийому членів сім'ї. Агентство пропонує використовувати більш прагматичний та гнучкий підхід, зокрема шляхом застосування інноваційних методів обробки заяв та дистанційного проведення співбесід. УВКБ ООН закликає Держави застосовувати ліберальні та гуманні критерії при визначенні членів сім'ї, які підходять відповідно до цих схем, з урахуванням різноманітного складу та структури сім'ї²⁵.

Рекомендації щодо недопущення повернення

20. Оскільки ситуація в Афганістані є нестабільною і може залишатися невизначеною протягом деякого періоду часу, а на неї накладається великомасштабна надзвичайна ситуація гуманітарного характеру в країні, УВКБ ООН продовжує закликати держави призупинити примусове повернення громадян країни та осіб, які раніше постійно проживали в Афганістані, зокрема тих, чиї заяви про надання притулку було відхилено. Заборона на примусове повернення є мінімальним стандартом і повинна залишатися чинною доти, доки ситуація у сфері безпеки, дотримання принципу верховенства права та прав людини в Афганістані не покращиться значним чином, щоб забезпечити безпечно або гідне повернення осіб, визнаних такими, що не потребують міжнародного захисту.
21. Відповідно до зобов'язань, взятих державами-членами ООН в рамках Глобального форуму з питань біженців щодо справедливого розподілу відповідальності за міжнародний захист біженців, УВКБ ООН також не вважає прийнятним примусово повертати афганських громадян або осіб, які раніше постійно проживали в Афганістані, до країн регіону, оскільки такі країни, як Іран і Пакистан наразі приймають велику кількість афганців і десятиліттями великодушно приймали переважну більшість від загальної кількості афганських біженців у всьому світі²⁶.
22. УВКБ ООН визнає основоположне право людини на повернення до країни свого походження. Будь-яка допомога, що надається УВКБ ООН з метою повернення біженців до Афганістану, спрямована на підтримку осіб, які повністю обізнані про ситуацію у своїх районах походження або альтернативних районах на їх вибір, приймають добровільне рішення про повернення. Жодна дія УВКБ ООН з підтримки добровільної репатріації, зокрема зусилля, спрямовані на сталу реінтеграцію осіб, що повертаються, та ВПО в Афганістані, не повинна розглядатися як оцінка рівня безпеки та інших аспектів ситуації в Афганістані з боку УВКБ ООН для осіб, які звертаються за наданням міжнародного захисту у країнах притулку. Добровільна репатріація і примусове повернення є процесами, які мають принципово різний характер і передбачають різні обов'язки з боку різних залучених суб'єктів.
23. УВКБ ООН продовжуватиме моніторинг ситуації в Афганістані з метою оцінки потреб афганців у міжнародному захисті.

²⁵ УВКБ ООН, *УВКБ ООН закликає держави прискорити процедури возз'єднання сімей афганських біженців*, 15 жовтня 2021 р., www.unhcr.org/news/briefing/2021/10/616935614/unhcr-calls-states-expedite-family-reunification-procedures-afghan-refugees.html.

²⁶ Станом на 31 серпня 2021 року в Ірані, Пакистані, Таджикистані, Узбекистані і Туркменістані було зареєстровано 2 221 828 афганських біженців. УВКБ ООН, *Портал даних: ситуація в Афганістані*, <https://data.unhcr.org/en/situations/afghanistan> (дата звернення – 7 грудня 2021 р.). Див. також УВКБ ООН, *Пакистан завершає кампанію з видачі смарт-карт зареєстрованим афганським біженцям*, 4 січня 2022 р., www.unhcr.org/news/briefing/2022/1/61d419634/pakistan-concludes-drive-issue-smartcards-registered-afghan-refugees.html.